

Голові разової спеціалізованої вченої ради
з присудження ступеня доктора філософії
у Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка
доктору психологічних наук, професору
МИХАЛЬСЬКІЙ Світлані Анатоліївні

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента кандидата
педагогічних наук, доцента, доцента кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
МАРЦІНОВСЬКОЇ Ірини Петрівни
на дисертаційну роботу «Розвиток прогностичних функцій уяви у
молодших школярів з РСА»
БОРОВЕЦЬ Діани Петрівни
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Актуальність дисертаційної роботи. Розвиток інклюзивної моделі навчання актуалізує пошук ефективних стратегій супроводу дітей із розладами спектра аутизму (РСА). Пріоритетним завданням для цієї категорії школярів є не лише засвоєння знань, а й формування механізмів соціальної адаптації та саморегуляції. Проте, попри значну кількість досліджень когнітивної та емоційної сфер дітей з РСА, аспект розвитку прогностичних функцій їхньої уяви залишається недостатньо висвітленим, що створює суттєві бар'єри для моделювання ними соціальних ситуацій та вибору конструктивних стратегій поведінки.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю подолання суперечності між важливістю прогностичних функцій уяви для життєдіяльності та соціалізації дитини та відсутністю науково обґрунтованих комплексних методик їхнього цілеспрямованого формування в освітньому процесі. Брак

відповідних методичних розробок для молодших школярів із РСА визначає доцільність і своєчасність обраного напрямку наукового пошуку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Ретельний науково-теоретичний аналіз дисертаційної роботи «Розвиток прогностичних функцій уяви у молодших школярів з РСА» Боровець Діани Петрівни дав змогу виокремити позитивні та значущі аспекти наукового дослідження, що є значним внеском у сучасну педагогічну науку. У вступі вдало обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість здобутих результатів, подано відомості про апробацію та впровадження результатів.

У першому розділі здійснено аналіз досліджуваної проблеми у вітчизняній та зарубіжній літературі, що дозволило визначити уяву як складний пізнавальний процес, що є фундаментальною умовою творчої діяльності, саморегуляції та соціалізації особистості. Встановлено, що розвиток уяви підпорядковується закономірностям формування вищих психічних функцій (від мимовільної до довільної, від репродуктивної до творчої), а її прогностична функція є базовою для створення внутрішнього плану дій та передбачення наслідків власної поведінки.

Дослідження особливостей психічного розвитку дітей із порушеннями психофізичного розвитку виявило специфічні дефіцитарні прояви уяви, а саме: у дітей з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями спостерігається інертність, схематичність образів та низька здатність до планування діяльності; у дітей з РСА уява має переважно репродуктивний, мало гнучкий характер і часто обмежена вузьким колом інтересів. Через фрагментарність сприймання та специфіку мислення, у цієї категорії школярів суттєво страждає цілісність образів та прогностична діяльність, що створює значні бар'єри в освітньому процесі.

Взаємозалежність уяви з мисленням, пам'яттю та мовленням підтверджує необхідність комплексного підходу до вивчення її прогностичних функцій, що

стане підґрунтям для подальшого проведення констатувального експерименту та висвітлено у другому розділі дослідження.

У *другому розділі* обґрунтовано методику діагностики рівня сформованості прогностичних функцій уяви у молодших школярів із розладами спектру аутизму (РСА), складними порушеннями та типовим розвитком. Автором виокремлено критерії та показники дослідження, кожен з яких орієнтовано на оцінку за певними параметрами: стану вербальної та невербальної уяви, рівня розвитку наочно-образного мислення, здатності до встановлення причинно-наслідкових зв'язків, прогнозування подій та сформованості внутрішнього плану дій і рефлексії.

Результати вивчення проаналізовані за трьома складовими: розвиток уяви (когнітивно-креативна складова), а саме її вербального та невербального компонентів; розвиток мислення (операційна складова), що дозволило визначити рівень наочно-образного мислення та здатність до аналітико-синтетичної діяльності; розвиток прогностичних функцій (діяльнісна складова), а саме прогностичний та регулятивний компоненти.

Автором розроблено та адаптовано діагностичний інструментарій з урахуванням особливостей дітей з РСА, зокрема впроваджено систему диференційованої допомоги (вербальні підказки, візуальні опори, наочні зразки). Для проведення порівняльного аналізу групу молодших школярів було поділено на три категорії: вербальні діти з РСА та збереженим інтелектом; вербальні діти з РСА та порушеним інтелектом; невербальні діти з РСА та ІП.

Заслуговує на увагу комплексний підхід автора, який включає вивчення рівня обізнаності педагогів та батьків щодо особливостей формування прогностичних функцій уяви, що реалізовано через розроблені авторські анкети. Це дозволило оцінити роль соціального оточення та освітнього середовища (зокрема в контексті НУШ) у розвитку досліджуваних процесів.

У *третьому розділі* — обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до корекційної роботи з розвитку прогностичних функцій уяви у молодших школярів, який включає наочні методи

(використання карток-підказок, піктограм, схем), практичні прийоми (ігрові ситуації, вправи на розвиток дрібної моторики, конструктивну діяльність) та вербальні методи (бесіди, пояснення, стимулювання мовленнєвої активності).

Педагогічне забезпечення представлене дослідницею як теоретична модель розвитку прогностичних функцій уяви, до складу якої входять три взаємопов'язані блоки: концептуально-діагностичний, змістовно-технологічний та оцінювально-результативний. У формувальному експерименті були використані дидактичні вправи на розвиток вербальної та невербальної фантазії; ігрові завдання на встановлення причинно-наслідкових зв'язків; завдання на формування внутрішнього плану дій та розвиток наочно-образного мислення.

Під час формувального експерименту автором розроблено та апробовано систему корекційно-розвиткової роботи «Розвиток прогностичних функцій уяви у молодших школярів з РСА». Вона складається з кількох стратегічних напрямків, а саме: підготовчий етап, що спрямовувався на налагодження емоційного контакту, розвиток передумов уяви через сенсорну стимуляцію та імітацію; операційно-когнітивний етап, що спрямовувався на формування цілісних образів сприймання, розвиток здатності до наочного моделювання та розширення словникового запасу; прогностично-регулятивний етап - цілеспрямоване навчання передбаченню наслідків подій, формування вміння планувати власну діяльність та розвиток рефлексивних навичок; креативно-соціальний етап - активізація творчих здібностей у вільній діяльності та інтеграція отриманих навичок у процеси соціальної взаємодії.

Варто відзначити, що кожний розділ дисертації має свою наукову значущість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу, у роботі сформульоване цілісне і системне бачення вивчення та формування прогностичних функцій уяви у молодших школярів.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційному дослідженні поглиблено та уточнено зміст та методи корекції розвитку учнів з РСА в освітньому процесі; роль батьків у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з

ООП; досліджено динаміку розвитку уяви та її прогностичних функцій у молодших школярів з РСА та складними порушеннями розвитку; описано особливості розвитку психічних процесів, тісно пов'язаних з уявою у цієї категорії дітей; розроблено конкретні критерії та показники рівнів розвитку прогностичних функцій уяви для дітей з РСА; розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено комплексну програму корекції розвитку прогностичних функцій уяви. Подальшого розвитку набуло питання про вагомість реалізації корекційно-розвиткових цілей у процесі навчання молодших школярів з РСА та складними порушеннями, у складі яких є РСА.

Практичне значення одержаних результатів визначається розробкою та апробацією методики дослідження уяви та її прогностичних функцій; розробці та запровадженні критеріїв і показників рівнів розвитку уяви молодших школярів; програми корекції розвитку прогностичних функцій уяви молодших школярів з РСА та складними порушеннями, в структурі яких є РСА. Крім того, розроблено методичні рекомендації практичного спрямування для батьків та педагогів, що дозволяє підвищити ефективність супроводу молодшого школяра.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалась на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях. Основні положення й висновки дисертаційного дослідження представлені у 13 наукових працях, із них: 4 статті у наукових фахових виданнях України; 9 публікацій апробаційного характеру.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації.

Загальна оцінка дисертації. Результати наукового дослідження Боровець Д.П. дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, а сукупність отриманих результатів є важливими для теорії та

методики педагогічної науки в цілому, вважаємо за необхідне висловити певні побажання, що виникли у процесі рецензування результатів.

1. Було б доречним посилити теоретичне наповнення підрозділу 1.3 шляхом більш детального висвітлення специфіки уяви та її прогностичних функцій у школярів з РСА, зокрема через поглиблення аналізу впливу фрагментарності сприймання та ригідності мислення на процеси побудови часової перспективи й формування внутрішнього плану дій, а також доповнити текст даними про взаємозв'язок між дефіцитом соціальної уяви та труднощами передбачення наслідків власних дій у соціальних ситуаціях.

2. Важливою складовою дослідження є вивчення рівня обізнаності батьків та педагогів щодо особливостей уяви дітей з РСА. Однак із тексту розділів не до кінця зрозуміло, як саме здійснюватиметься практична підготовка батьків. Залишається відкритим питання про форми та методи системного навчання батьків, які б дозволили забезпечити єдність корекційного впливу. Було б доречним розширити змістовно-технологічний блок програми окремим напрямом методичної підготовки батьків для забезпечення єдності корекційного впливу в закладі освіти та сім'ї.

3. Доцільно розширити опис змісту «підготовчого етапу» формувального експерименту. Враховуючи зазначені у другому розділі труднощі зі встановленням контакту (особливо з невербальними дітьми), було б важливо деталізувати конкретні техніки подолання комунікативних бар'єрів та сенсорних перевантажень, які автор використовував перед початком основних діагностичних та корекційних процедур. Це дозволило б іншим дослідникам та практикам ефективніше використовувати розроблену методику корекції.

4. Дисертація не позбавлена граматичних помилок та стилістичних огріхів.

Однак, вказані зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки важливого та перспективного дослідження Д.П. Боровець. Автор

продемонструвала уміння аналізувати, систематизувати теоретичний і емпіричний матеріал, робити змістовні узагальнення.

Отже, дисертація БОРОВЕЦЬ Діани Петрівни на тему: «Розвиток прогностичних функцій уяви у молодших школярів з РСА» відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), а її автор, Діана Петрівна БОРОВЕЦЬ, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

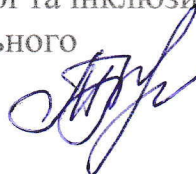
Офіційний рецензент:

кандидат педагогічних наук,

доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка

 Ірина МАРЦІНОВСЬКА

